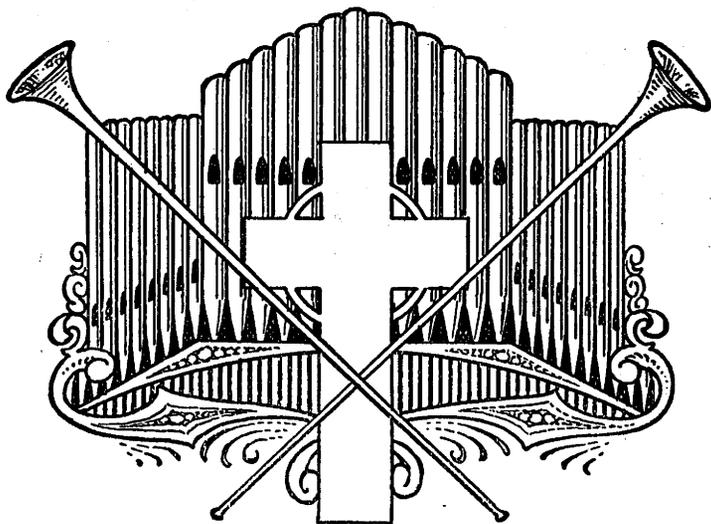

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH
SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- o. KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, PROFESSOR
OTTO OLSSON, STOCKHOLM, KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
OCH MUSIKDIREKTÖREN SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA

UTGIVEN AV DOMKYRKOVICEPASTOR ARTHUR ADELL, LUND

15 Maj

SJUNDE ÅRGÅNGEN

1932

STOCKHOLM, SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

UPPSATSER.

	Sid.
A. Adell: Kortare litanian	12
Julbön för barn	167
F. M. Allard: En gudstjänstbild från barockens Tyskland	1
—»— Norsk korallhistoria	124
H. Andersson: Fader Löhe	49
—»— Till prästråktens historia	93
B. Anrep-Nordin: Kaminski som orgelkomponist	145
—»— C. F. Hennerberg (In memoriam)	156
Böner: på kyndelsmässodagen	1
på kyndelsmässodagen	1
för påsk	33
på apostladagar	97
i adventstiden	161
B. Cnattingius: Tessin d. y. som kyrkoarkitekt	7
Uställningen i Essen 1932	119
E. Eidems herdabrev	81
S. Estborn: Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koor	85
K. E. Forsell: Kyrkomusik i Finland	10
J. Hedar: Cæciliaföreningens årsmöte i Regensburg	115
—»— G. Ph. Telemann	180
Kyrkomötet: Liturgiska och kyrkomusikaliska motioner	127
Kantorsfrågan	130
Lågre organistexamen	141
E. Liedgren: Breviariehymnerna	165
L. Lindhagen: De aduentu Domini	161
E. Lundblad: Gammal uppbyggelsehistoria	163
C. A. Moberg: Flerstämmig musik till evangelietexter	72
H. Mårtensson: Abbé Vogler som orgelbyggare	51
J. Nyvall: J. Morén (in memoriam)	61
Psalmvalet för folkskolan	55, 93
K. Peters: Från Luther till Bach	83
—»— Luther — konstnärer	113
—»— Liturgiska handböcker	148
N. O. Raasted: O. Olssons orgelkompositioner	33
A. Runbäck: Våra koralers harmonisering	65
J. Silbermann: Bachkantater på svenska	157
Våra gamla orglar (principuttalande)	17
B. Wester: Vårt gammalsvenska orgelbestånd	19
W. Ahlén: Orgelfrågor 1931	40
Nytt liturgiskt-musikaliskt material ..	154

RECENSERADE ARBETEN.

LITTERATUR.	Sid.		Sid.
F. M. Allard: Från Luther till Bach ..	83	E. Eidem: Herdabrev	87
T. Allgulin: H. v. Stenwinckel	187	H. Engberding: Das Hochgebet der Basileiosliturgie	75
G. Ankar, H. Nilsson, J. Nilsson: Andakt	179	L. Eisenhofer: Handbuch d. Kat. Liturgik	148
L. Becker: Chorallehre,	184	Evangelii- o. Bönbok för Finland ..	183
Cl. Blume: Unsere lit. Lieder	165	A. Geijer: Medeltida textilier	170
Th. Briemle: Unsere Heiligen	14	H. Halbig: Gregorianische Formenlehre	14
A. E. Burn: Te Deum	22	—»— Jahrbuch	107
Common Prayer Book (på svenska)..	185	D. Helander: Bönbok	179
Fr. Dietrich: Geschichte d. deutschen Orgelchorals	137		

	Sid.		Sid.
A. O. T. Hellerström: Liturgik	148	G. Rosendal: Rätta lärare.....	173
C. Horn: Das Christusbild	91	O. M. Sandvik: Norsk korallhistorie ..	124
G. Jeansson o. J. Rabe: Musiken genom tiderna	23	P. Schindler: Liturgi	148
D. Johner: Kleine Choralschule	136	G. Schwind: D. Lenz	188
O. Jonsson: Järnkors på Ekshärads kyrkogård	110	O. Sengpiel: Bedeutung der Prozession	171
Th. Kingo: Aandelige Siunge Koor....	85	J. Skougaard-Petersen: Bibeln gjenem 1000 aar	26
Luthers lilla Katekes (Ljunghoff)	141	V. Sylwan o. A. Geijer: Siden och brokader	46
A. Malmberg: Assar Lindeblad	88	L. Söhner: Begleitung des greg. Choralen in Deutschland	76
H. J. Moser: Die mehrstimmige Vertonung des Evangeliums	72	O. Thulin: Lutherstadt Wittenberg ...	14
H. Preuss: Martin Luther als Künstler	113	Weigl: Handbuch der Orgellitteratur	108
J. Reil: Christus am Kreuz	189	A. Wiesenhütter: Wort Gottes	78

MUSIKALIER.

	Sid.		Sid.
Th. Aagaard: 25 Preludier	138	A. Mendelssohn: Silesiusmotetten	88
Abendgebet der Kirche (Complet.)....	24	J. Morén: Oss himmelens Gud	171
Altklassiske Messen	88	H. Norrman: Blåöga, solöga	25
E. Alnaes: Sov och dröm	109	Y. Norén: Giv mig din frid	109
C. Ameln, J. Hatzfeld, W. Thomas: In Natali Domini	185	O. Olsson: Orgelkompositioner	33
J. S. Bach: Kantater på svenska.....	157	— — Härlig är helgedomen	110
— — Triosonate	91	K. Peters o. A. Runbäck: Julotta	154
— — Dig skall ditt Sion sjunga	171	G. Preitz: Gustav Adolf	172
H. Berggren: Rosa rorans	185	T. Rangström: Fosterlandet	140
D. Buxtehude: Jesu meine Freude....	14	J. Rheinberger: Orgelsonater	186
— — Magnificat	140	G. B. Riccio: Jubilent omnes	90
— — Befiehl dem Engel dass er komm	140	J. Rosenmüller: Lamentationes Jeremiae	89
— — Cantate Domino	140	— — Der 138 Psalm	89
— — In dulci júbilo	172	— — Der 134 Psalm	140
C. Carlsen: Fra Davids salmer	91	G. Rüdinger: Sonate f. Orgel	26
J. N. David: Choralwerk	90	O. M. Sandvik: Kirkelige Korsange ..	171
E. Eklöf: Morgonpsalm	26	H. Schindler: Sonate f. Oboe u. Orgel	109
J. L. Emborg: Fire Orgelkompositioner	108	H. Sundblad-Hahne: 8 julsånger.....	172
H. F. Enckhausen: 73 Choralvorspiel	138	W. Thomas, K. Ameln: Weihnachtslied	185
M. Franck: Dank sagen wir alle Gott	172	T. Torlind: Anglarnas sång	109
W. Huus-Hansen: Gloria in excelsis..	171	J. Thorkildsen: Guds navn	171
Hymnserien (Diakonistyrelsens) ..	89, 139	J. Vierdanck: Weihnachtskonzert ...	186
Högmässans kyrkobön m. m.	154	A. R. Wachtmeister: In memoriam ..	109
Julottas	154	I. Widéen: O Jesu Christe care	26
H. Kaminski: Orgelverk	145	— — Hymn på Gustav-Adolfs-dagen... 138	
»Körsången» III	25, IV, 109	— — Vid Jesu kors	186
J. Kuhlo: Choralbuch	25	A. Widemann: I templet	46
Libertas	185	W. Ahlén: O Gud som hög i himlen bor	172
Luetkemann: Fantasier	46		

MEDDELANDEN.

	Sid.		Sid.
Kyrkosångens Vänner ..	15, 27, 57, 79, 189	Nya orglar	15, 42, 62, 79, 94, 173
Sveriges Kyrkosångsförbund ..	15, 29, 189	Val.....	15, 28, 62, 79, 94, 159, 174, 190
Organist- och Kantorsföreningen	15, 28, 94	Från Finland	10, 159, 174, 196
Kyrkokalender..	13, 15, 30, 47, 63, 79, 94, 111, 143, 159, 169, 174, 190	Från Tyskland 14, 30, 63, 79, 94, 159, 196	

MUSIKBILAGOR.

Evangelisk Tidegård: Vid Laudes. Mars. Liturgiska morgonböner. Augusti. Förslag till nya koraler: April.

Bilagorna i tv.-8:o utgåvan (i kapsel)

Redaktionens adress:
Bredgatan 14, Lund: Tel. 658.

Expeditionens adress: Svenska Kyrkans
Diakonistyrelsens Bokförlag, Stockholm 7.
Tel. Norr 324 05.
Postgiro 675.

Tidskriften utkommer med 1 nummer
den 15 i varje månad. För juli—aug-
numren dubbelnummer den 1 aug.

Prenumerationspris: å posten, i bok-
handeln eller direkt från förlaget: kr.
4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
prepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Heliga
Trefaldighets Dag. — Kantor A. Runbäck,
Båstad: Våra koralers harmonisering. —
Docent C. A. Moberg, Upsala: Den flerstäm-
miga musiken till evangelietexterna. —
Recensioner. — Meddelanden. — Kyrko-
kalender.

Lediga tjänster, se omslaget sid. III.

Från Luther till Bach

Liturgisk-musikaliska studier från
den evangeliska kyrkosångens
klassiska tid

av

F. M. ALLARD

Kyrkoherden i Örtomta, F. M. Allard, är en av företrädarna för det ny-
vaknade intresset för kyrkosång och liturgi inom svenska kyrkan. Han ger
här en historisk skildring av den evangeliska kyrkosångens guldåder. Arbetet
är ej direkt en musikhistoria, men förf. har likväl insatt de under denna period
framträdande tonsättarna i deras tidsmiljö samt har karakteriserat deras be-
tydelse för den kyrkliga sångens utveckling. Personregistret upptager 170 mu-
sikernamn. Att man i framställningen möter vissa namn från tiden före
Luther och efter Bach bidrager endast till en fastare förankring i större
sammanhang. Denna populära översikt ingår som N:o 3 i skriftserien Svenskt
Gudstjänstliv vars 2 föregående nr äro H. Hägglund: Om predikoberedelsen
samt K. Peters: Den gregorianska sången. N:o 4. Kyrkomusikens historia av
C. A. Moberg följer inom kort.

9 porträtt. Häft. 3: 75, inb. 4: 75.

Svenska Kyrkans Diakonistyrelsens Bokförlag.

Heliga Trefaldighets Dag.

Vi bedja dig, allsmäktige, evige Gud; uppenbara din härlighet och din nåd. Bevisa dig som den rätte Fadern för dem, som ännu äro trälar under synden och sorgen och fruktan, så att de bliva dina barn. Uppenbara din Sons kärlek och makt för alla dem, som söka dig, för att de i honom må skåda dig. Utgjut i din församling din Helige Ande, som kallar, församlar, upplyser och helgar hela kristenheten på jorden. Sänd oss alltid trogna lärare, som vittna om din härlighet. Bevvara Andens enhet bland dina trogna. Bevisa din misskundsamhet emot alla folk. Regera deras rådslag, som äro kallade att leda. Välsigna våra skolor och tag dig an vår ungdom. Förbarma dig över sjuka och ensamma, och hör de döendes suckar. Och låt oss en gång i ditt rike skåda din härlighet ansikte mot ansikte. Amen.

Våra koralers harmonisering.

Om orgelns ogynnsamma inverkan på församlingssången har det talats och skrivits åtskilligt. Säkerligen har man därvid ofta skjutit över målet och givit orgeln skulden för diverse missförhållanden, som i själva verket torde bero på helt andra orsaker. Den omständigheten, att orglarna under den protestantiska kyrkosångens glansperiod voro sällsynta i kyrkorna och ganska sent fingo användning till ackompanjemang av församlingssången, samt att en förfallsperiod infaller samtidigt med, att dessa instrument bli allt vanligare, kan ju lätt betraktas som ett stöd för teorien om orgelns skadliga verkningar. Huru som helst! Nu ha vi orgeln i kyrkan, och ingen förnekar väl, att det är en stor tillgång. Ingen vill väl heller i anledning av orgelns verkliga eller förmenta syndaregister bringa densamma till tystnad. Allraminst kan väl ett sådant yrkande framkomma just nu, då vi hoppas få uppleva en »Orgelbewegung», därvid orgeln kommer att rentvättas från de senaste årtiondenas »främmande smink», varefter den skall återfå sin klassiskt ädla, kyrkliga prägel.

Den stundom så förkättrade häffnerkoralen har också sitt stora skönhetsvärde och har i förening med den ännu för 50 år sedan vanliga, nu tyvärr sällsynta, äkta orgelklangen utgjort ett även ur estetisk synpunkt värdefullt inslag i gudstjänsten.

Men det har kommit att framstå allt tydligare, att denna form av koralharmonisering icke lämpar sig för alla psalmmelodier utan borde i vissa fall ersättas av ett annorlunda gestaltat ackompanjemang, som trädde mera tillbaka för melodien, vore mera luftigt och diskret och skrivet med tanke på orgeln, alltså ej i den traditionella, fyrstämmiga sångsatsen.

De protestantiska kyrkvisorna sjöngos till en början antingen flerstämmigt av kören eller unisont av församlingen. Något orgelackompanjemang förekom därvid icke. Först på 1600-talet började man använda orgeln till koralspel i modern mening.

I Sverige är 1697 års koralbok det första tryckta arbete i sitt slag, där orgelackompanjemang införts, dock endast i form av besiffrad bas. (Nat. Fransén har å »Samtidens bokförlag» utgivit »Melodierna till 1695 års psalmbok, återgivna i faksimile efter originalupplagan 1697 och utskrivna i fyrstämmig notats», vilket livligt rekommenderas till studium.) Till vissa gregorianska melodier, t. ex. Te Deum och Credo Nicenum, har i 1697 års koralbok icke utskrivits någon generalbas. Redan i detta arbete återfinna vi harmoniska drag, som vi skulle kunna kalla »hæffnerska». Dock är det hela ledigare och friare. Men melodierna voro ju ej heller vid denna tid »utjämnade».

Hur utvecklingen senare gestaltade sig är ju allmänt känt. Man skulle kunna göra en jämförelse mellan den kyrkliga musikens och arkitekturens öde under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Nyantikens stora, enkla, ofta kala och ödsliga kyrkor känna vi alla till. De, som uppförts av verkligt framstående arkitekter, ha dock fått något vederhäftigt, stundom monumentalt, över sig. Hæffner kan mycket väl liknas vid en sådan kunnig arkitekt från nyantikens tid. Han beundrar det stora och monumentala, de enkla, rena linjerna; några snirklar à la barock och rococo vill han icke veta av. Det genomgripande förenklingsarbetet utför han med sträng konsekvens, med betydande skicklighet och med säker stilkänsla. Kromatiken är icke i hans smak. »Kromatiska gånger göra den (koralen) otydlig och oredig». Kyrkotonarterna sätter han värde på. Koralsens karaktär är, enligt Hæffner, »storhet och enkelhet. Men för denna egna karakter äro de gamle Kyrkotonarterna, som Luther fann före sig och sorgfälligt bibehöll, af det ypperligaste värde, genom det högtidliga i deras tonföljder». Till harmonisering anser Hæffner den »enkla, rena 4-stämmiga Sångsatsen» vara det enda riktiga. »Ty en choral är till sitt väsende Sång och ej ett Orgelstycke, författadt i det ändamål, att den Spelande i harmoniska svårigheter må visa sin färdighet». »Rena, consonerande, sins emellan öfverensstämmande och sjungande Melodier,

utan att enformighet eller otydlighet uppkommer, är det högsta, hvad i en choral bör sökas eller kan åstadkommas».

Resultatet av Hæffners koralrestaurering är oss välbekant. Harmoniseringens stora förtjänster torde väl ingen bestrida. Men liksom vi beklaga hans hårdhänthet, då det gällde rytm och melismer, måste vi även ogilla den till sin spets drivna uniformiteten i harmoniseringen av det från olika tider och stilar härstammande melodi-materialet. Man frestas härvid att likna Hæffner vid de kyrkomålare på 1800-talet eller tiden dessförinnan, som använde sig av den beryktade kalkborsten, eller som övermålade alla kyrkoinventarier i en och samma färg, oavsett deras ursprung och stil. Dock göra vi i så fall Hæffner orätt, ity att uniformitets-strävanden av liknande slag förekommit i så många andra koralböcker, både före och efter Hæffner. Det är väl först i våra dagar, som man börjat tillägna sig en annan syn på dessa ting. (Jämför en kyrkorestaurering av Zettervall med våra dagars omvårdnad om de gamla kyrkorna med deras minnen.)

När vi, i enlighet med nutida åskådning, böra visa pietet mot det gamla vackra, som gångna tider lämnat i arv åt oss, så gäller detta förvisso även Hæffners koral-harmonisering. Denna har lyckligtvis även fått sätta sin prägel på flertalet av de koralupplagor, som sedan hans tid utkommit. Så t. ex. Rendahls koralbok, där mera betydande ändringar i Hæffners harmonisering blott sällan förekomma. I en annan, på sin tid ganska spridd koralbok, nämligen Lewerths, har harmoniseringen däremot ofta ändrats och därvid råkat in på betänkliga avvägar. Lagergren har i sin koralbok vidtagit en del ändringar, stundom, som det synes, i syfte att vara »mera konungslig än konungen», d. v. s. att driva den hæffnerska ackordväxlingsprincipen ännu längre än Hæffner själv. Ofta äro Lagergrens ändringar uppenbara försämringar.

Hur ställde sig de, som verkade för återinförande av »gammalrytmiska» koraler till harmoniseringen?

En av föregångsmännen i denna rörelse, Oscar Byström, försökte härvidlag att bryta med traditioner och utarbetade nya, enkla koralsättningar för orgel. I 1914 års Vesperale har medtagits några sådana byströmska sättningar till koralerna 186, 492 och 496. Av dessa få väl åtminstone de båda sistnämnda anses vara mycket användbara.

Om Byström sålunda visar dragning mot asketiska ideal, så kan detta ingalunda sägas om en annan »gammalrytmiker»: Johan Lindegren. Han vill ha rikedom i färger och uttrycksmedel; han sätter ogärna några repris-tecken, ty han vill harmonisera på annat sätt vid omtagningen; femstämig sats är ej sällsynt i hans koralbok. Stundom är han arkaise-

rande, stundom ultramodern. En något orolig prägel måste ju med nödvändighet bli följden härav. Hans koralbok är emellertid ett i sitt slag mycket värdefullt och intressant arbete, fullt av entusiasm och tro på de nya idéerna.

I K. S. V:s koralbok har man, enligt några inledande ord om koralverkets principer, »bemödat sig om att förläna melodierna en sådan harmonisk dräkt, som ansluter sig till deras tonart, karaktär och tidsfärg. På samma gång som man alltså äfven härutinnan brutit med den hæffnerska uniformiteten, har man dock sökt att åstadkomma homogenitet genom att tillgodogöra sig den ädla anda och epokgörande utveckling på harmoniseringens område, som förnämligast från Bach's storslagna konst räknar sitt upphof». Harmoniseringen, liksom koralboken i sin helhet, gör ett vederhäftigt intryck och visar, trots de reformerande tendenserna, att man rönt påverkan av Hæffner. Den harmoniska dräkten är ej så färgrik som hos Lindegren men kanske lämpligare till vardagligt och flitigt bruk. Trots inbördes olikheter i dessa båda koralböcker förutsätta båda den flerstämmiga sångsatsen. Båda ha det felet, att de doriska melodierna äro behandlade ungefär som vanliga mollmelodier; i K. S. V. synes man ej ens ha försökt sig på dorisk harmonisering. Förklaringen härtill är väl det i de båda koralböckerna märkbara inflytandet av »den tyska historiska forskningen», som, enligt Lindegren, har förtjänsten av »dessa tonarters befriande från ovärdiga tvångsbojor». Dessutom beror det väl på förebilderna, »de stora mästarna», som ju levde under en tid, då dur och moll alltmer gjorde sig breda på kyrkotonarternas bekostnad, då flerstämmigheten t. o. m. fordrade ändringar i kyrkotonarternas melodi-bildningar.

Byström var nog på sin tid »en ropandes röst i öknen», då det gällde koralernas ackompanjemang. Sedermera har hans idé, om än i modifierad form, återupptagits av John Morén. Redan i 1914 års *Vesperale* har Morén bland sina många koralställningar (däri han även vinnlagt sig om att harmonisera kyrkotonarterna på ett stilenligt sätt) också försökt sig på ett enkelt orgelmässigt ackompanjemang till vissa koraler, t. ex. n:r 68.

Det är emellertid först i sin år 1922 utgivna »Svensk koralbok», (»Melodierna till svenska psalmboken med enkelt ackompanjemang») som han tagit steget fullt ut. När man först gör bekantskap med detta arbete, där utgivaren icke harmoniserat en enda koral hæffnerskt, vill man säkerligen protestera mot detta nya sätt att »måla om hela kyrkan». Hæffnerkoralen har ju fortfarande sitt berättigande, det voro vi ju överens om. Emellertid tvingar Moréns arbete till eftertanke. Han synes ej blott ha tänkt på koralsången i kyrkan utan kanske i lika hög grad på sången i skolan

och hemmet. Hæffnerkoralen gör förvisso ett mäktigt och högtidligt intryck i kyrkan. Utanför kyrkomurarna kan denna harmoniska högtidlighet dock lätt verka uppstyld och onaturlig. Därtill kommer att den tunga apparaten hindrar ett rörligare tempo och kan inverka menligt på flera sätt. I 1914 års Vesperale förekommo rikare koralställningar, ämnade för högtidligare tillfällen, och enklare för enklare former och förhållanden. Hur vore det, om koralen, förutom någon färgrikare skrud till högtiderna och någon enklare till »vanliga söndagar», även ägde en enkel »vardagsdräkt», lämpad för skolan och hemmet? Om det, förutom den för kyrkligt bruk avsedda koralboken, fanns en »lekmannakoralbok» med ett enkelt och lättspelt ackompanjemang? En sådan skulle kanske kunna befrämja koral-sångens »popularisering». Moréns koralbok skulle förvisso kunna tjäna som förebild för en dylik upplaga. Visserligen äro ej alla ställningarna föredömliga, åtskilliga verka nog för litet genomtänkta, men arbetet innehåller dock mycket av värde. Särskilt de gregorianska och folkvise-artade melodierna vinna avsevärt på ett dylikt förenklat ackompanjemang. Moréns ställningar fordra (liksom Byströms) en tunnare och genomskinligare orgelklang, än som i allmänhet består våra koraler. Borduna 16 är här otänkbar.

Samma är förhållandet, med Jobs harmoniseringar i »Dalaharpan» och »In Memoriam S:tæ Birgittæ». Dessa ställningar, med avsikt ej alltid »välgjorda», ha en egenartad charm. Några anmärkningar kunna visserligen riktas mot dem. Stundom är det för mycket noter i ackompanjemang; när det gäller rent gregorianska melodier bli de små ornamenten ofta till hindern för ett fritt föredragande av melodierna; någon gång kunna vissa rustika drag i folkmelodierna framhåvas onödigt starkt. Trots detta måste man erkänna, att Jobs harmonisering äger stora förtjänster och röjer konstnären, som intensivt levt sig in i dessa melodier. Dessa ha genom hans »färgbehandling» fått ett visst skimmer över sig.

Med undantag av Moréns koralbok och Jobs »In Memoriam S:tæ Birgittæ», som utgivits efter år 1921, kunna ju alla de nämnda arbetena anses som föregångare till vår nu gällande koralbok. Hur ha då 1921 års män ställt sig till traditionen och reformsträvandena, då det gäller harmoniseringen?

Till de »utjämnade» koralerna har man i ganska stor utsträckning använt Hæffners egen harmonisering, vilket tacksamt må erkännas. Till de lagergrännska »förbättringarna» har man med rätta ej tagit stor hänsyn. En och annan gång har man dock försökt sig på att »överbjuda» Hæffner eller på annat sätt »förbättra honom». Icke alltid har resultatet härvid blivit till fördel. Endast ett par exempel må anföras. I första delen av mel.

28 har man, tydligen för att undvika ett »enformigt» återkommande av tonika-treklängen, ersatt en sådan med en dominant-trekläng i spritt läge. Denna verkar mer än lovligt klumpig, särskilt då vanlig koralregistrering användes. Samma dominant-trekläng har av liknande anledning anbringats i mel. 420, även här med tvivelaktigt resultat. En liknande, tjock underdominant-trekläng påträffa vi stundom i moll-koralen, t. ex. 89, 131, 146 och 452. Här har man kanske velat vara mera kärv än Haeffner. Emellertid har resultatet i alla dessa fall blivit en avgjord försämring. Haeffners harmoni på ifrågavarande ställen ger intryck av måttfullhet och förnämlighet och är obetingat att föredraga.

I n:r 138 påträffa vi gång på gång den nyssnämnda underdominant-treklängen, som här är särskilt störande i den eljest doriska koralen. Det må annars erkännas, att vederbörande med framgång försökt att harmonisera konsekvent doriskt. Men med 138 har det misslyckats. Det börjar så lovande, men snart uppstå svårigheter och harmonien får mer än tillbörligt prägel av f-moll genom den nämnda treklängen, som t. o. m. ståtar med förhållning framför tersen. Denna koral tillhör ju emellertid en annan grupp av koraler: den »gammalrytmiska», där det ju varken var möjligt eller lämpligt att följa rent haeffnerska linjer beträffande harmoniseringen. Här synes man, i stort sett, ha följt samma principer som i K. S. V:s koralbok.

På sina håll har man blivit missräknad över, att den nya koralboken ej mer, än som skett, tagit hänsyn till Lindegrens arbete. Kanske har detta dock varit lyckligast. Fast nog kunde vi vid ett och annat högtidligt tillfälle haft användning för den lindegrenska färgprakten, t. ex. i mel. 53. Av Lindegrens melodier ha 3 införts i den nya koralboken: till psalmerna 18, 95 och 625. Harmoniseringen till de båda sistnämnda har dock ändrats. Beträffande ungdoms-psalmen 625 har man haft goda skäl till att utbyta den yppiga harmoniska rikedomen hos Lindegrens alternativ till sv. ps. 106 mot en enklare sättning. Men varför man ansett sig böra fingra på både melodi och harmoni till 95 är mycket svårt att förstå. Respekt för vad andra konstnärer gjort, ej blott de samtida utan även de bortgångna, skulle man väl i vår tid kunnat påräkna även av koralboksutgivare. (Kan man finna någon motivering eller utsäkt för någon enda av de harmoniska ändringar, som företagits i Wennerbergs bekanta koral, använd till n:r 587? Vid jämförelse blir det här i de flesta fall Wennerberg, som representerar den goda smaken!)

Har det klagats över, att 1921 års män ignorerat Lindegrens arbete, så skulle man med större fog kunna klandra dem för, att de stundom tagit så lite hänsyn till, vad annat reformarbete hunnit åstadkomma. Hur kunde

man t. ex. gå förbi den i allra bästa mening folkliga melodien till 487 (»västgötavarianten»), som genom K. S. V. och 1914 års Vesperale blivit så känd och på många håll redan slagit igenom? Och vad anledning förefanns till att göra den bekanta, meningslösa ändringen i »Christe qui lux»? Sådant vittnar om en otrolig nonchalans mot vad föregångarna utträttat.

Beträffande koralbokens bearbetning av dylikt gammalt material kan man stundom frestas till att tvivla på vederbörandes förståelse för det fina och karakteristiska i dessa melodier. Bearbetningarna kunna nog vara vetenskapliga och korrekta i harmoniskt och kontrapunktiskt hänseende. Och dock! Jämför dem t. ex. med Moréns eller Jobs! De senare verka på samma sätt som de levande ljuslågorna i den gamla medeltidskyrkan. Koralboken, det är den elektriska belysningen: klar, skarp och kall! Harmoniseringen av dessa gamla melodier är väl en av koralbokens svagaste punkter. Här borde vederbörande helt ha brutit med den haeffnerska traditionen och slagit in på nya vägar, vartill Byströms och Moréns arbeten kunnat ge uppslag. I Te Deum har man, icke utan framgång, försökt ackompanjera efter nya linjer. Dock ropar Te Deum alltjämt efter en fullständig musikalisk restaurering. Sådana melodier som n:r 9, 17, 26, 58 a, 60, 61, 62, 67 a, 68, 132, 135, 138, 152, 159, 170, 260, 263, 298, 303, 424, 438, 459, 487, 492, 664 och 665 vantrivas märkbart i den tungrodda harmoniseringen, i praktiken ofta kompletterad med en tjock, grötig orgelregistrering. Bäst skulle de väl komma till sin rätt utan något harmoniskt underlag. Men i vår tid, med dess överskattande av flerstämmigheten och dess bristande förståelse för skönheten i en enkel melodisk linje, vill man väl inte vara med om något sådant. Betecknande är ju, att man anser det otänkbart att sjunga en liten folkvisa, om den inte ackompanjeras; att ett slaskigt pianoackompanjemang oftast skämmer ut visan, har man svårt att fatta.

Att det även utomlands finnes stort intresse för en reformering av koralackompanjemang, framgår av förra årets nov.-dec.-häfte av »Musik und Kirche», där frågan belyses i tvenne uppsatser, »Vom Führen zum Begleiten des Gemeindegesanges» och »Orgelsätze zur Begleitung des Gemeindegesanges». Den sistnämnda ansluter sig till en medföljande musikbilaga med samma titel (»Orgelsätze» etc. »Erstes Heft», »Kleines Bärenreiterheft Nr 36»), vari meddelas 15 koralsättningar för orgel, utarbetade på olika sätt och av olika tonsättare. Dessa högst beaktansvärda exempel på nyare former för koralharmonisering, ha ej (i likhet med somliga svenska) det felet att verka för litet genomtänkta. De synas tvärtom ha blivit utarbetade med äkta tysk grundlighet. Med det även i Tyskland vanliga manéret »not mot not» har man helt brutit i dessa kontrapunktiska sätt-

ningar, av vilka några äro trestämmiga och de övriga fyrstämmiga. Kännetecknande för dem alla är den dominerande ställning cantus firmus innehar. Basen rör sig nästan alltid i långsammaare notvärden, vilket, jämte utarbetningen i övrigt, förlänar ett visst lugn åt det hela. Dylika sättningar inbjuda ej till långsläpighet; de synas tvärtom förutsätta ett rörligare tempo.

Vår koralboksfråga fick ju med 1921 års koralbok sin »relativa lösning». Ingen har väl dock menat, att auktoriseringen skulle sträcka sig längre än till koralernas melodi och rytm. Harmoniseringen bör ju ha möjligheter till utveckling. Därför kunna vi väl hoppas, att man i kommande koralboksupplagor visserligen må giva Haeffner den pietet, som honom tillkommer, men samtidigt även må finna lämpligare ackompanjemangsformer för de äldre eller nyare melodier, som ej passa i den traditionella tunga dräkten.

Albert Runbäck.

Den flerstämmiga musiken till evangelietexterna..

Moser, Hans Joachim: Die mehrstimmige Vertonung des Evangeliums I. (Veröffentlichungen der Staatlichen Akademie für Kirchen- und Schulmusik, Berlin), II. Breitkopf & Härtel, Lpz 1931) 76 ss. i 4:to. Pris 16 RM..

Ett av de betydelsefullaste arbeten, som på senare år sett dagen inom den del av kyrkomusikens historia, som avhandlar flerstämmighetens utbildning inom de liturgiska formernas ram, är ovanstående arbete av den framstående Berlinforskaren och ledaren för Staatliche Akademie für Kirchen- und Schulmusik, Hans Joachim Moser. Moser har i detta verk velat göra sannolikt, att det ej är enbart passionen, som utvecklats såsom ett specialfall av den flerstämmiga teknikens användning på evangelietexten, utan också den andliga konserten och den därur utgångna kyrkokantaten samt — och detta är det intressantaste — till en viss grad också oratoriet, varvid dialogen spelar rollen som övergångsled.

Med den Moser egna originaliteten och konstnärliga fantasien har avhandlingens stoff uppställts som 5 »huvudsatser» med ett inledande »praeludium», mellanliggande »interludia» och ett avslutande »postludium». Steg för steg uppvisar Moser, huru förtoningen av stycken av det till vederbörande festdag hörande evangeliet genomgår olika stadier: rikare lektionstoner, organumsättning, falsobordoneartad recitation, mera utvecklad polyfonering. Under högrenässansen ställas de dramatiska element, som latent finnas i evangelietexterna, i allt skarpare musikalisk belysning genom musica reservatas konstmedel, solistiskt färgad melodik och uttrycksdissonanser, samtidigt som humanismen inom tonkonsten gör sig påmint ge-

nom antikiserande parrlandorytmik, kvasitalkörer och prosodisk-metriska tendenser inom deklamationen. Av särskild vikt för det dramatiska elementets utbildning äro Jossquin de Près' »lamentomotetter», vilka välja typiskt humanistiska ämnen, Didos »novissima verba» »dulces exuviae» (efter Vergilius) och — såsom »kristliga» ämnen — Davids klagan över Absalon och Jonathan. Av betydelse för det senare oratoriets ämnesval äro redan (utom de nämnda) Suisannakretsen, Jobsklagan och Jakobsklagan, vilka alla gävo tonsättarna möjlighet till att uttrycka starka »affetti» i toner.

En huvudtes i Moosers arbete är, då han vill göra gällande, att dessa evangelieförtöningar veerkligen också haft en liturgisk plats: de ha icke utförts *vid sidan om* den prästerliga recitationen av evangeliet utan *i stället för denna*. Prästen torde i allmänhet ha börjat textrecitationen, de konstnärliga musikorganen ha fortfarit med sådana delar därav, som speciellt ägnade sig för flerstämmig musiksättning, varpå prästen fortsatt läsningen, om ej dagens text redan förelåg fullständig. På utvecklingen av evangeliepolyfonin har reformationen av allt att döma ej haft någon menlig inverkan, utan konstarten odlades av bägge kyrkornas tonsättare i fullständig endräkt och ingendera kyrkan drog sig för att begagna den andras musikverk liksom deras tonsättare utan tvekan arbetade inom bägge lägren.

Av utomordentligt intresse är den med beundransvärd flit gjorda undersökningen i det 3 »huvudstycket», »Die Evangelie motette 1520—1680 im Perikopenkreis». Mosser har alldeles riktigt framhållit undersökningens vanskliga natur. Ej alla tonsättningar, vilkas texter begagnas som epistel- eller evangelietexter under kyrkoårets gång, behöva fördenskull vara ursprungliga »evangelieharmonier» (för att använda ett uttryck från 1500—1600-talet). De kunna göra tjänst som propriestycken och tillhöra i så fall den alldeles icke fattiga litteratur av polyfonerade proprietexter, som bilda den konstnärliga motsvarigheten till den flerstämmiga mässan. Ja, det visar sig, att åtskilliga texter, vilka under kyrkoårets gång uppträda i olika liturgisk funktion, av tonsättarna kunna arrangeras alltefter sin ställning som evangelieläsning eller som propriestycke (graduale, introitus etc.). Den oerhörda mängden av evangeliemusik inom perikopkretsen (som f. ö. endast i obetydliga detaljer variera inom de bägge kyrkorna under reformationsårhundradet) visar, att praktiskt taget varenda kyrkliga högtidsdag försetts med konstmusik av en eller flera tonsättare. Åtskilliga komponister ha efterlämnat ej blott en enda utan t. o. m. flera evangelieårgångar musik — en märklig motsvarighet till kantatårgångarna i slutet av 1600- och början av 1700-talet. Bland tonsättarna förtjänar särskilt Johann Caspar Elorn från Tyrolen att nämnas för sin utomordentliga samvetsgrannhet och utförlighet vid textbehandlingen. Han nöjer sig ej med mer eller mindre karakteristiska avsnitt av texten utan tonsätter den ofta hel och hållem, varvid ej ens de inledande fraserna »*evangelium secundum Lucam*», »*dixit autem Jesus discipulis suis*», »*in illo tempore*» etc. saknas. — En parallell till passionens introitusdel: »*passio nostri domini Jesu Christi secundum Marcum (Johannem) etc.*» — Tidens främsta musikmästare passera revy inom evangelieharmoniernas ram och överhuvud imponerar den outtrötlighet, uppfinningsrikedom och kärlek till

saken, som präglade deras ivriga och sköna verksamhet i den kristna liturgi-ns tjänst.

Helt naturligt har mästarnes verksamhet inom denna konstgren strålat ut åt många håll. En sådan avgrening är »quodlibetevangeliet», som dels kan uppträda i den gamla franska motettens skepnad med olika texter ur bibeln löpande jämsides i de kontrapunkterande stämmorna, dels som ett brokigt »lapptäcke» av textstycken efter varandra, varvid konsten består i den logiska fortspinnningen av vissa tankelinjer och arrangerandet av de använda texternas frappanta kontrastverkan mot varandra.

Av speciellt intresse för protestantisk kyrkomusik är utvecklingen av den troperade evangeliet motetten till kyrkokantat, vilken ägde rum på protestantisk tysk botten. Härvid spelade mästarna runt omkring och strax efter Schütz en avgörande roll. Trots all sin subjektivism och starka dramatiska inställning till bibelordet hade denne mästare själv aldrig för ett ögonblick frångått den rena, oförfälskade texten. Så förforo emellertid ej mästare som Hammerschmidt och Briegel i Gotha, vilka tvärtom blevo de målmedvetna utformarna av tendenser, som fingo sin fulla utbildning i Neumeisters kantatårgångar på 1700-talets första år och som ge ett utomordentligt karakteristiskt prov på tidens subjektiva och pietistiska inställning till kulten och bibelordet. Troperingen d. v. s. inskjutandet av ord, meningar och tillhörande melodi i redan existerande liturgiska sånger är en gammal företeelse, som i Europa når ned på 800-talet. Som bekant är sekvensen ursprungligen en dylik trop, som speciellt hakat sig fast vid hallelujavokaliseringen i mässan. Liknande fenomen iakttaga vi nu på 1600-talet, i det att bibeltexten i kyrkokonserten (el. evangeliet motetten el. vad man nu än må kalla den) troperas, förses med subjektiva, lyrisk-didaktiska inskottspartier, vilka bli en kärkommen anledning för fondiktarna till ytterligare musikaliska ingivelser och utgjutelser i tidens subjektiva anda. Rent musikaliskt sett ha vi här att göra med en fortsättning på reservataestetikens fordran på dramatisk-expressiv tolkning av textinnehållet. Man nöjer sig nu ej med enbart starka musikaliska medel att interpretera bibelorden utan tar också språket d. v. s. det litterära elementet till sin hjälp för att kunna tillräckligt starkt och inträngande uttrycka, vad man känner inför det religiösa trosinnehållet. — Därmed är vägen banad för Neumeister i vars kantatexter bibelordet trängts så långt i bakgrunden av lyriska och undervisande partier i form av recitativ och arier efter den neapolitanska operastilens mönster, att bibeltexten verkar snarast som en reminiscens, ett citat, ett motto. Men därmed har evangelieharmonin också undergått en högst betydelsefull och ödesdiger förändring: den har ej längre rollen av liturgiskt moment inom gudstjänsten, den kan ej ersätta prästens uppläsning av evangeliet, ty den återgiver ej bibeltexten riktigt utan mer eller mindre uppblandad med en textdiktars ord. I stället förvandlades den till »predikomusik», i det att dess vanligen två avdelningar omramade predikan (efter det italienska oratoriets mönster), som ett denna kompletterande och musikaliskt illustrerande konstnärligt moment. — Den överdrivna troperingen, som likt en sjuklig hypertrofi så småningom angrep alla evangelietexter under kyrkoåret, gjorde emellertid även »predikomusiken» okyrklig och tvang konstformen ut ur

kyrkan till skada för såväl musiken som protestantismen själv. Så hade även denna kyrkomusikaliska konstform till slut lämnat den miljö, där hon hörde hemma, och vandrat över till konsertlokalen.

Det är emellertid på den troperade evangeliemotettens textliga grundval, som även Bach uppbygger sina underbara kantatverk och att dessa trots allt äro att betrakta som den evangeliska gudstjänstens ädlaste prydnader beror på Bachs överjordiska storhet, till en del också på, att vi ej längre känna det tidsbetonade i dess förmvärld, som fastmera fått något av helgd över sig, sedan den genomgått det Bachska snillet, den Bachska fromhetens och religiösa glödens elddop.

Mosers arbete har kastat ett nytt och oanat ljus över kyrkomusikens historia och det är att hoppas, att många noggranna detaljstudier skola bidra att skingra det dunkel, som alitjämt lägras över flera viktiga avsnitt, framför allt rörande oratoriets uppkomsthistoria. Oaktat jag gärna vill tro författaren även då det gäller det liturgiska oratoriets beroendeskäp av evangeliemotetten och dialogmotetten, är det på denna punkt fortfarande många svåra problem att lösa och motsägelser att klargöra. Kanhända har författaren här något överskattat sin tes' bärkraft. Å andra sidan skall villigt medgivas, att Scherings detaljerade framställning av oratoriets duala natur och uppkomsthistoria har betänkliga luckor i kedjan av länkar. Mellan 1200-talets liturgiska drama och de först på 1600-talet uppdykande styckena av latinska dialoglauder gapar det en betänklig klyfta, som inga hypoteser förefalla att kunna överbrygga.

Som 2 band skall utkomma ett häfte med 30 valda evangeliemotetter till ytterligare belysning av den historiska framställningen, vilken emellertid redan nu illustreras av ett stort antal sällsynta och utomordentligt slående notprov. Sitt arbete har författaren tillägnat den teologiska fakulteten vid Königsbergs universitet som tack för den honom givna teologie doktorsvärdigheten och man må säga, att en fakultet svärligen kan motaga ett vackrare tack än detta av lärdom, sprudlande fantasi och kärlek till uppgiften präglade verk.

Carl-Allan Moberg (Uppsala).

Recensioner.

Liturgik.

Hieronymus Engberding. Das eucharistische Hochgebet der Basileiosliturgie. Verlag Aschendorff, Münster 1931. Pris 9:— Rmk.

Föreliggande arbete bildar den första volymen i en nystartad serie liturgivetenskapliga texter och undersökningar, som under titeln *Theologie des christlichen Ostens* börjat utgivas av de till Beuronkongregationen anslutna benediktinerna i

Sankt Joseph vid Coesfeld (i Westfalen, ett par mil väster om Münster). Det utgör enligt förordet en Inauguraldissertation, till vilken författaren fått uppslaget av samtidens väl främste kännare av den kristna orientens litteratur i allmänhet och dess liturgiska i synnerhet, förutvarande professorn i Bonn, numera i Münster, Anton Baumstark, den kände utgivaren av *Oriens Christianus*.

Ämnet för undersökningen är såsom

titeln angiver Basilius-liturgiens *anaphora* (i detta ords inskränkta betydelse), denna liturgis centrala del sålunda, dess stora tacksågelsebön vid den Hel. Nattvarden. Författaren går vid sitt arbete fram på en väg, som numera allt oftare beträdes av den liturgivetenskapliga forskningen, nämligen den på en noggrann textkritik grundade filologiska jämförelsens väg. Nekas kan icke att denna väg visat sig kunna leda en skicklig forskare till oanade resultat i fråga om problem, där andra vägar visat sig oframkomliga.

Undersökningens detaljer kunna här naturligtvis icke ens antydas. Däremot torde det kort sammanfattning av det resultat som författaren kommit till vara på sin plats. En sådan sammanfattning äro följande rader avsedda att vara. Samtliga av denna liturgi från olika språk bevarade texter kunna reduceras till någon av följande fyra huvudformer: 1) den *byzantinska* bearbetningen, som föreligger dels på grekiska (den bästa representanten för den grekiska texten är den av Brightman i hans *Liturgies Eastern and Western* utgivna handskriften) dels på åtskilliga andra språk (syrianska, arabiska m. fl.), 2) en *syrisk* bearbetning, 3) en *armenisk* bearbetning och slutligen 4) en *egyptisk* bearbetning, vilken liksom den bysantinska uppträder på olika språk. Av dessa fyra bearbetningar visa sig den bysantinska och den syriska vara de yngsta, vilka båda återgå på en gemensam äldre redaktion (vilken redaktion författaren betecknar med sigeln ψ). Denna ψ -text och den armeniska bearbetningen visa sig i sin tur vara avläggare av en ännu äldre text-gestaltning (av författaren betecknad med sigeln Ω). Denna Ω recension och den egyptiska bearbetningen härstamma återigen som syskon från en gemensam »urtext», vars gestalt den egyptiska bearbetningen alltjämt i huvudsak återger, varvid dock är att märka, att denna bearbetning i sig upptagit en del inhemskt material. Längre tillbaka än

till denna »urtext» är det icke möjligt att på filologisk väg komma.

I vad mån förtjänar nu Basilius den store (död 379) den honom till del vordna äran att få sitt namn knutet till denna liturgi? Författaren anser det tämligen säkert, att det är Basilius, som verkställt »urtextens» omarbetande till Ω -texten, vilken recension huvudsakligen skiljes från »urtexten» genom från den dåtida teologiska spekulationen lånade, i nära anslutning till bibelordet formade tillägg.

Här är alltså den gamla tvistefrågan, som ofta framställer sig vid studiet av de gamla liturgierna, om den inbördes prioriteten mellan en längre och en kortare textrecension av samma liturgi för Basilius-liturgiens vidkommande besvarad så att utvecklingen icke som ofta antagits gått från det längre genom strykningar till det kortare utan fastmera från det korta, enkla till de längre, teologiskt mera utvecklade. Utgör Basilius-liturgien i detta hänseende ett undantag eller visar den oss den vanliga gången? Detta är en fråga som man har anledning ställa inför resultatet av författarens undersökning. Kanske blir författarens arbete en anledning till att detta spörsmål äno upptages till behandling i hela dess omfattning.

Tilläggas må att arbetets senare del utgöres av en synnerligen omsorgsfull textupplaga av Basilius-liturgiens *anaphora* i dess fyra olika huvudbearbetningar med en utförlig kommentar samt en rad olika språkliga och sakliga register, som i hög grad öka arbetets användbarhet och värde.

Knut Peters.

Koralhistoria.

P. Leo Söhner, O. S. B., Dr phil., *Die Geschichte der Begleitung des gregorianischen Chorals in Deutschland vornehmlich im 18. Jahrhundert*, Dr. Benno Filsers Verlag, Augsburg 1931. (*Veröffentlichungen der gregorianischen Akademie zu Freiburg i. d.*

Schweiz, hgg. v. Prof. Dr. Peter Wagner. Heft 16.) *Pris Rmk 15:— inb. (XVI + 213 + 20 s. nottblaga.)*

Såsom häftet 16 (men utgiven något senare än det av mig tidigare recenserade häftet 17) i den Wagnerska serien utkom på senhösten 1931 den atonale tonsättaren Benediktinerpater Leo Söhners doktorsavhandling om orgelbeledsagning; av den gregorianska koralen i Tyskland (företrädesvis under 1700-talet). Det är mig en glädje att kunna betyga det stora värdet hos denna avhandling i en serie, vars ledare numera är borta. Pater Söhner har uppsökt ett föga känt område och man skulle knappast tro, att det var så givande som det verkligen visat sig vara, ej minst rent kulturhistoriskt. Utomordentligt intressant är att få fastställt, att ännu på 1600-talets början härskade det *enstämmiga* spelet inom den alternativpraxis, som utbildats i form av en växling mellan en liturgisk kör (resp. solist) och orgel vid utförandet av de gregorianska sångerna. Först sedan ca 50 år förflutit efter monodins genombrott 1600 ersattes denna enstämmighet av en ackordisk orgelbeledsagning av den gregorianska melodin i form av en besiffrad generalbas under gradualens resp. antifonariets sångstycken.

Förf. undersöker nu dels den ödlesdigra inverkan detta ackompanjemang haft på den liturgiska visan, spec. med hänsyn till dess melismatiska egenskaper, dels utvecklingen av själva generalbasackompanjemang, som i början var harmoniskt »richtungslos», d. v. s. där ackorden ej stå i funktionellt samband med varandra. Mera sällan förekommande former är med kontrapunkerande och imiterande generalbasgångar eller den »brilljanta stilen» erpeggion och livliga löpningar. Utvecklingen gick på harmonikens väg: den ten-censlösa harmoniken ersattes under loppet av 1700-talet av en på dur och moll grundad funktionell, vilket måste utnyttas i en beledsagning, där den harmoniska utvecklingen tvingar koralen att vandra en

väg, som strider mot dess egen innebörden melodiska rörelsetendens. Denna utveckling kulminerade med M. Haydns och abbé Voglers orgelbeledsagning: användningen av den wienklassiska stilens alla harmoniska rikedomar på den gregorianska koralen medförde, att dennas melodilinje sönderbröts i perioder genom frapperande kadenseringar och genom en symmetrisk och taktmässig skrivning.

Det blev romantiken, som även i detta fall banade väg för ett stilnigare (eller rättare sagt mindre stillöst) sätt att utforma en beledsagning av den till sitt väsen enstämmiga koralen. Den regel man uppställde, som allfort gäller, är, att beledsagningen ej får begagna andra toner än dem som finnas i melodilinjen själv och att det harmoniska stödet anbringas på musiklogiskt förnuftiga ställen av melodin men ej under varje ton (som ännu sker i den protestantiska koralen!). Grupp-melodik och melismer infångas under ett och samma huvudackord.

Förf. bjuder inom ramen för sin framställning (som jag här i korthet skisserat) en mängd förträffliga iakttagelser och intressanta citat. Med anmärkningsvärd grundlighet har han genomgått ett stort antal av framför allt 1600- och 1700-talets koraltoretiska källlitteratur, sång- och orgelböcker (även protestantiska) samt generalbaslärar och kyrkliga förordningar. Högst intressant är det att än en gång få bestyrkt, huru parallellt utvecklingen inom bägge kyrkorna i själva verket förlöper, vare sig det gäller framsteg eller förfall. Söhners bok är ej minst i det hänseendet lärrik också för den som vill draga lärdomar av den historiska utvecklingen med tanke på spec. den ena eller andra liturgin.

Bland småfel som framför allt kunde vara borta, är den konsekventa formen »nuovo musiche» (i st. f. »nuove m.») och jesuitpater Drewes i st. f. Drewes etc. Eljest är boken ganska fläckfri även i dylika hänseenden. Förlaget, det utmärk-

ta Dr. Benno Filser i Augsburg, har givit en värdad utstyrsel, musikbilagan är synnerligen instruktiv och boken i sin helhet värd den bästa framgång. Den bildar en vacker avslutning på den Wagnerska serien av Veröfentlichungen och hedrar därmed den döde läraren på ett välför-tjänt sätt.

Carl-Allan Moberg (Uppsala).

Kyrklig konst.

Alfred Wiesenhütter, Wort Gottes und die bildende Kunst. Dresden 1931. Ungelek; Pris 5 Mk.

Ernst Tröltsch säger på ett ställe, att protestantismen saknar förståelse för konstens metafysiska och etiska innehåll — i vår etik inordnas den under rubriken *det tillåtna*. Man kan också i den praktiska teologiens historia från Schleiermacher till Pfennigdorf finna otaliga och egenartade belägg för detta förhållande. Ett arbete, som vill skärskåda frågan om protestantismens förhållande till konsten från den praktiska teologiens egen synpunkt är pastor Alfred Wiesenhütters i Rothfärben (Breslau) sista bok, *Das Wort Gottes und die bildende Kunst*. Den är en varmhjärtad maning, skriven av en brinnande ande, som är övertygad om konstens helighet och religiösa betydelse. Hans dialektik står visserligen inte i nivå med styrkan i hans övertygelse, men det hindrar icke att boken innehåller många värdefulla iakttagelser.

Som redan titeln anger, utgår förf. från Gudsordet som det normgivande och karaktäristiska för sann religiös konst. Från denna synpunkt framställer han några typiska bestämningar: denna konst är ej självändamål, den står i religionens tjänst. Den äger bekännelsens karaktär, uttrycker en personlighets innersta gripenhet inför det gudomliga, och den bär därför också trosprägel. Vidare är den levande, ej re-produktion, liksom Gudsordet självt står i församlingens tjänst. Ur dessa inre

kännetecken härflyta två yttre: simplicitet och totalitet. Enkelhet fordras för att den skall förstås av menigheten (varav visst icke följer, att den behöver vara populär i billig bemärkelse). Totalitet skall utmärka denna konst, emedan den emanerar ur det eviga, som icke syftar till någon viss sida av tillvaron.

Från dessa utgångspunkter granskas i fortsättningen konstens realiserande. Här tycks förf. ha svårare att konsekvent genomföra en bestämd tanke. Tendensen är nämligen att uppvisa varför den moderna expressionismen är särskilt lämpad som religiös konst. Här synes mig förf. ha skjtit över målet. Det är nämligen knappast möjligt, att samla de skilda strömningarna i samtida konst under den gemensamma beteckningen expressionism, och nästan ännu omöjligare tror jag det är, att rubricera denna som fotande på en alltigenom idealistisk världsuppfattning, som söker tränga bakom sinnevärldens förlåt och endast återge det överindividuella, det eviga.

I de kapitel, som sedan ägnas frågan ur kultisk-konfessionell synpunkt är Wiesenhütter lyckligare. Den framstående schweiziske konstnären Cingria har sagt, att en kristen konst kan icke uppstå, så länge protestantismen existerar. Att dessa hårda ord äro falska vill förf. naturligtvis bevisa. Han pekar också på vissa tydliga särprotestantiska drag. I motsats till den katolska, magiskt-sakramentalä konsten med dess legend- och mirakel-framställningar står den protestantiska, som endast fotar på Guds ord. Därför betyder traditionen allt för den förra men mindre för den senare, som i stället mera sammanhänger med fromheten. Huvudföremålet för framställningen hos oss är därför korset eller dess symbol. Ur konfessionell synpunkt granskas sedan kyrkobyggnaden och dess inredning. Beträffande grundplanen synes förf. anse, att »spänningen» mellan långhus- och centralbyggnad är fundamental för ett evangeliskt

gudstjänstrum, och lösningen skulle då vara en förening mellan bägge såsom den djärft originella Pressakyrka i Essen (av Bartning), som har parabelform.

Bokens värde för oss ligger knappast i

de positiva slutledningar, som vunnits, utan i många träffande iakttagelser och framför allt i den varmhjärtade maningen för en innerligare förening mellan kult och konst. *Bengt Cnattingius.*

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenade tjänster hava utsetts: I Kristberg, Öst., G. Kindlund, Norrköping; i Kallerstad, Jönk., H. Johansson, Ramsjö; i Oxabäck, Älvsb., E. Möcker, Förlanda; i Östra Ny, Östg., A. Svensson, Gamleby.

Revisionsberättelse. Med hänvisning till å sida 57 i föregående nummer av denna Tidskrift meddelad tablå över Centralkommitténs av KSV:s räkenskaper år 1931 meddelas att dessa räkenskaper reviderats av revisorer, utsedda av Göteborgs stiftskrets, och hava dessa avgivit följande berättelse:

»Ovanstående räkenskaper ha av under-teknade revisorer granskats, befunnits riktiga och bestyrkta med erforderliga allegat, varför vi tillstyrka full och tack-sam ansvarsfrihet för det år revisionen omfattar.

Göteborg den 14 april 1932.

Ivar D. Wallerius. Karl Holmlin.»

Ombyggd orgel. Orgelverket i Hälsingborgs Maria kyrka har under vintern ombyggts av firman Akerman & Lund, Sundbyberg. Orgelns disposition efter ombyggnaden upptar följande stämmor:

1:a manualen: Principal 16 fot, Borduna 16, Principal 8 (ny), Gamba 8, Flauto maior 8, Dubbelflöjt 8, Borduna 8, Octava 4 (ny), Hålflojt 4, Quinta 2 $\frac{2}{3}$, Octava 2 (ny), Ters 1 $\frac{3}{5}$ (ny), Mixtur 3 chor, Cornet 4 chor, Trumpet 16, Trumpet 8.

2:a manualen: Borduna 16, Principal 8 (ny), Gemshorn 8, Fugara 8, Flûte harmonique 8 (ny), Quintadena 8, Octava 4,

Flûte octaviante 4, Spetsqvint 2 $\frac{2}{3}$ (ny), Piccolo 2, Septima 1 $\frac{1}{7}$ (ny), Cornet 3 Violin 8, Salicional 8, Voix céleste 8, chor, Clarinette 8, Corno 8.

3:e manualen: Gedackt 16, Bassethorn 8, Rörflöjt 8, Pastorita 4 (ny), Fugara 4, Ekoflöjt 4, Sesquialtera 2 chor (ny), Harmonia aetheria 3 chor, Maldflöjt 2, Oboe 8, Euphone 8.

Pedalen: Principal 16 (ny), Violon 16, Salicetbas 16, Subbas 16, Ekobas 16 (transmission), Octavbas 8 (ny), Violoncell 8, Gedackt 8 (transmission), Quinta 10 $\frac{2}{3}$, Octava 4, Pedalmixtur 3 chor (ny), Trumpet 8, Fagott 16, Basun 16.

Professor O. Olsson, som upprättat dispositionen och fungerat som kontrollant har i sitt besiktningsutlåtande karaktäriserat orgelverket sålunda: »En monumental karaktär, arbetet utmärkes av skönhet och soliditet.»

Musikpedagogiska informationskurser i Berlin anordnas den 20 juni—2 juli av musikavdelningen inom Centralinstitutet för undervisning och uppfostran och under ledning av ministerialrat Kestenberg. Den första kursen: 20—25 juni ger musiklärare tillfälle att bevista musikundervisningen vid Berlins skolor och vid akademien för kyrko- och skolmusik. Den därtill sig anslutande andra kursen: mellan den 27 juni och 2 juli erbjuder privatlärare inblick i arbetet vid de viktigaste statliga och privata instituten. Förfrågningar m. m. till Musikabteilung des Zentralinstituts für Erziehung und Unterricht, Berlin W 35, Potsdamer str. 120.

Kyrkokalender

för juni månad.

Onsd. 1 juni. Sv. psb. 203: 1, 2. 203: 3, 4. Psalt. 71: 17—23. Kol. 1: 1—29.

Torsd. 2. Sv. psb. 643: 1, 2. 643: 3. Psalt. 16: 1—11. Kol. 2: 1—23.

Fred. 3. Sv. psb. 184: 5, 184: 6. Psalt. 4: 2—9. Kol. 3: 1—4: 1.

Lörd. 4. Sv. psb. 221: 2. 221: 3. Psalt. 24: 1—10. Kol. 4: 2—18.

ANDRA SÖNDAGEN EFTER TRE-FALDIGHET.

Högmässa: Psalmer: 163: 4, 5. 164: 1—4. 130: 8. 294: 6, 7. (153: 14, 15. 155.) 176: 9, 10. Allmän Kyrkobön: Alternativ I. Hymn: J. W. Franck: Kom Helge Ande, fyll mitt bröst. (D.) Postludium: Raasted: Fryd dig, du Christe Brud. (18 Orgel-Choraler, Hansens förlag.)

Aftonsång: Psalmer: 273: 1—4. 230: 6—8.
163: 7.
Grön skrud.

För veckans morgonböner:

Månd. 6. Sv. psb. 419: 1. 421: 4, 5. Psalt.
103: 1—14. Filem. 1—25.
Tisd. 7. Sv. psb. 163: 4, 5. 163: 7. Psalt.
30: 1—13. Efes.: 1: 1—2: 10.
Onsd. 8. Sv. psb. 607: 1, 2. 607: 3. Psalt.
37: 1—6, 23—28. Efes. 2: 11—3: 21.
Torsd. 9. Sv. psb. 219: 1, 2. 219: 4. Psalt.
18: 29—35, 47. Efes. 4: 1—5: 2.
Fred. 10. Sv. psb. 200: 3, 4. 200: 5. Psalt.
22: 24—32. Efes. 5: 3—33.
Lörd. 11. BARNABAS APOSTEL. Sv. psb.
323: 1, 2. 323: 3. Psalt. 65: 2—9. Efes.
6: 1—24.

TREDJE SÖNDAGEN EFTER TREFALDIGHET.

Högmässa: Psalmer: 187: 1—3. 186: 1—4.
21: 1. 192: 1—4. (153: 14, 15. 155.) 178:
8, 9. Allmän Kyrkobön: Alternativ I.
Hymn: Pretorius: Till dig, allena, Jesu
Krist. (Hymnarium n:r 256.) Postlu-
dium: J. S. Bach: Preludium o. fuga e
moll (Edit. Peters VIII.)

Aftonsång: Psalmer: 194: 1—3. 196: 1—4.
435: 4, 5.

Grön skrud.

För veckans morgonböner:

Månd. 13. Sv. psb. 423: 1. 423: 3, 4. Psalt.
103: 15—22. Hebr. 1: 1—2: 18.
Tisd. 14. Sv. psb. 583: 1. 583: 3, 4. Psalt.
34: 2—9. Hebr. 3: 1—4: 16.
Onsd. 15. Sv. psb. 532: 1, 2. 532: 5. Psalt.
25: 4—14. Hebr. 5: 1—6: 20.
Torsd. 16. Sv. psb. 31: 1, 2. 31: 5. Psalt. 23.
Hebr. 7: 1—28.
Fred. 17. Sv. psb. 197: 1. 197: 3, 4. Psalt.
55: 2—9, 23. Hebr. 8: 1—9: 14.
Lörd. 18. Sv. psb. 222: 1—3. 222: 12. Psalt.
92: 2—8, 13—16. Hebr. 9: 15—10: 18.

FJÄRDE SÖNDAGEN EFTER TREFALDIGHET.

Högmässa: Psalmer: 385: 1. 285: 1—4. 135:
2, 3. 212: 1—4. (153: 14, 15. 155.) 289: 7.
Allmän Kyrkobön: Alternativ I. Hymn:
Witt: Rättfärdiga äro Guds domar. (Mu-
sica sacra n:r 163) eller Wikander:
Kom frälsta hjord. (D.) Postludium:
Fischer: Preludium, D dur, (Hamburger
o. Wöldike: Orgelmusik, n:r 43.)

Aftonsång: Psalmer: 173: 1—3. 289: 3—5.
295: 6, 7.
Grön skrud.

För veckans morgonböner:

Månd. 20. Sv. psb. 428: 1. 428: 3, 4. Psalt.
108: 1—7. Hebr. 10: 19—39.
Tisd. 21. Sv. psb. 252: 1, 2. 252: 3. Psalt.
116: 1—9. Hebr. 11: 1—31.
Onsd. 22. Sv. psb. 285: 1, 2. 285: 6. Psalt.
141: 1—4. Hebr. 11: 32—12: 24.
Torsd. 23. Sv. psb. 644: 1, 2. 644: 4. Psalt.
19: 1—7. Hebr. 12: 25—13: 25.

DEN HEL. JOHANNES DÖPARENS DAG.

Högmässa: Psalmer: 394: 1, 2. 644: 1—4.
394: 4, 5. 423: 2—5. (157: 8, 9. 16.) 643:
5, 6. Allmän Kyrkobön: Alternativ II,
Hymn: I. Widéen: Sommarpsalm (Hym-
ner, psalmer och sånger). Postludium:
J. S. Bach: Preludium, A dur. (Edit.
Peters II.)

Aftonsång: Psalmer: 643: 1—4. 3: 4, 5.
16: 3, 4.

Röd skrud.

För veckans morgonböner:

Lörd. 25. Sv. psb. 325: 5, 325: 7, 8. Psalt.
100. Luk. 1: 1—25.

FEMTE SÖNDAGEN EFTER TREFALDIGHET.

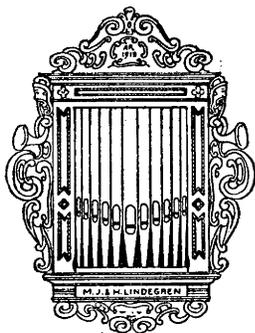
Högmässa: Psalmer: 325: 6, 7. 195: 1—5.
168: 4, 5. 129: 2—4. (164: 5. 157.) 48: 7.
Allmän Kyrkobön: Alternativ I, Hymn:
Schulz: Herre, till vem skola vi gå. (D.)
Postludium: Kickstat: Freu dich sehr,
o meine Seele (Kallmeyers förlag.)
Aftonsång: Psalmer: 385: 5—7, 210: 9—
11. 7: 5.

Grön skrud.

För veckans morgonböner:

Månd. 27. Sv. psb. 426: 1, 2. 426: 3. Psalt.
89: 2—7, 12—16. Luk. 1: 26—56.
Tisd. 28. Sv. psb. 164: 1. 164: 5. Psalt. 116:
12—19. Luk. 1: 57—80.
Onsd. 29. Sv. psb. PETRUS och PAULUS,
APOSTLAR. 129: 1, 2. 129: 3, 4. Psalt.
84. Luk. 2: 1—20.
Torsd. 30. Sv. psb. 192: 1. 192: 5, 6. Psalt.
91: 1—6, 10—16. Luk. 2: 21—52.

(De nytestamentliga perikoperna för veckans morgonböner äro anvisade i nära överensstämmelse med E. Eidem: Vår frälsnings evangelium, Hymner, som återfinnas å Diakonistyrelsens förlags prisbilliga serie äro betecknade (D).)

W. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare

Göteborg

Telefon 426 38.

Postadress: Göteborg 7.

Telefon 426 38

Tillverkning av Piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikkdirektörer och organister erhållit de högsta vitsord för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

Renoveringar och omställningar utföras omsorgsfullt.

Herman Nordfors & Co. PIPORGELFABRIK LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145.

Tel. Bostaden 592.

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner. Moderniseringar, insättning av elektrisk bälgdrift och stämningar utföras omsorgsfullt. Finaste intyg från framstående musici. Dispositions- och kostnadsförslag på begäran omgående gratis.

LEDIGFÖRKLARADE KYRKOMUSIKERTJÄNSTER

A. Enbart kyrkliga tjänster

Klockare- och organisttjänsterna i Solna (adr. Tomtebodå) sökes senast 17 maj.

B. Förenade med folkskolläretjänster.

I Ödsköld (adr. Bäckefors, Älvsborgs län) sökes senst 10 juni. Skolform C 2. Lön 650 kr. + räntan av 900 kr.

MÄSSKRUD
ALTARSKRUD
LJUSSTAKAR VAXLJUS
KRUCIFIX

Libraria

LÄSTMAKAREG. 30. TEL. 35 23.
STOCKHOLM.

Vi utgiva

med uteslutande ensamrätt

**Svenska
Bibelsällskapets,
De Förenade
Bibelsällskapens**

och

Kgl. Skolöverstyrelsens

10 bibeleditioner samt vidare
8 psalmboksupplagor från de
största till de minsta i tillsam-
mans över 200 olika band och
prislägen.

*Alla bära ovanstående märke
på titelbladet.*

*Begär vid köp i bokhandeln
alltid "Diakonistyrelsens
upplagor"!*

**SVENSKA KYRKANS
DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG**

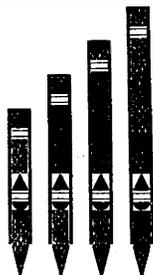
ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

KUNGL. HOVLEVERANTÖR.

Tel. 26

SUNDBYBERG

Tel. 26

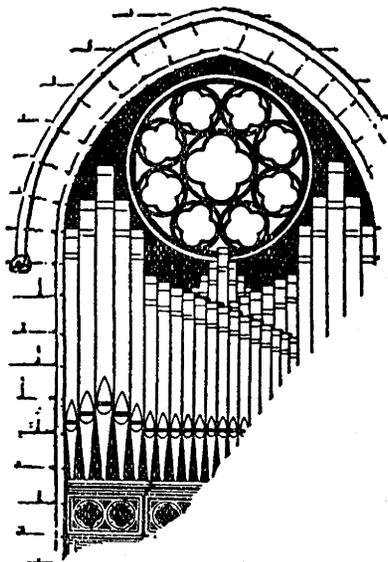
Tillverkning av Piporglar
för kyrkor, kapell och konsertsalar.

Om- och tillbyggnader,
reparationer, omstämningar och rengöringar av gamla orgelverk, samt inmontering av elektriska blåsverk utföras.

Uteslutande svenskt material och arbete.

F. n. hava vi beställning å orgelverk till:

Örby kyrka, med kororgel ..	3 man.	35 reg.
Bromma nya kyrka	2 ..	21 ..
Rikssvenska kyrkan i Helsingfors	2 ..	19 ..
Tyresö kyrka	2 ..	17 ..
Åby kyrka..	2 ..	15 ..
Nybro kyrka	2 ..	14 ..

Orglar

efter klassiska mönsterdispositioner med användande av alla moderna spelhjälpmedel.

★

Gediget kvalitetsarbete av modernt konsthantverk.

★

A. MÅRTENSSONS ORGELFABRIK A.-B.

TELEF.: 1119.

LUND

TELEF.: 1119.